

Gud råder: allt skall under honom bli lagt
 Med kärlekens makt.
 »Mit Land, siger Herren, er Himmel og Jord
 Hvor Kærlighed bor!»

Uffe Hansens bok är innehållsrik — det säger sig självt, då det gäller dessa rika år i Grundtvigs utveckling. Den är också en givande bok, bakom vilken ligger mycken kärlek, möda och kunskap. Den rekommenderas därför till alla vänner av Grundtvigs livsgärning och särskilt till alla som älska hans psalmer, hans egna original och de av andras hand, från vitt skilda håll, som han lärde sjunga med dansk tunga och som han klädde i en förtrögen dansk dräkt.

Hilmer Wentz.

Ur väckelse tidens sång.

I psalmboksdebatten vid 1936 års kyrkomöte yttrade lekmanrepresentanten från Karlstads stift, köpman Nath. Hedin från Sunne bl. a. följande: »Nog hade det funnits plats för en enda Frykmanssång, och jag hade tänkt vädja till kyrkomötet, att åtminstone ta med »Min framtidsdag är ljus och lång». Den innebär ingen upprepning; den är en fullt självständig sång, och den har ett osedvanligt gott anslag, varom sakkunskapen vittnat. Med ett sådant tillmötesgående hade kyrkan tillika kunnat i någon mån gottgöra sin hårdhet mot den fromme mannen, när denne för 55 år sedan ådömdes varning för irrlärighet m. m. och denna dom stadfästes av domkapitlet. Det slaget träffade den fridsamme mannen hårt, och han emigrerade till Amerika.

Om betydelsen av Frykmans diktning vore för övrigt en hel del att säga. Jag skall dock inskränka mig till att erinra om hurusom den varit en källa till vederkvickelse för de stora skaror av emigranter, som på 1870- och 1880-talen drogo från Värmland till norra Amerika, hur den följde värmländska skogskörare och flottningsskarlar till Norrlands skogar och dalstråk, där den med sin ljusa, evangeliska ton bildade ett mildrande inslag i den mera hårdföra norrländska mentaliteten och hur den slutligen följt pionärer för svensk kristen mission i Afrika och annorstädes.»

Det bör tilläggas, att i det s. k. ärkebiskopliga komplementförslaget 1920 ingår en av denne Frykmans mera kända sånger, »Vår store Gud gör stora under», ur vilken tre kärnfulla strofer

Oscar Lövgren, Nils Frykman. Sv. missionsförbundets förlag. Häft. 3:—, klotb. 4: 25.

medtagits (nr. 553). Den fick dock icke, lika litet som den av Hedin omnämnda sången, någon plats i den reviderade psalmboken.

Nils Frykman var till börden fryksdaling, född i Backa by i Sunne 1842. Lövgren redogör i sin både lättlästa och vederhäftiga bok för de religiösa brytningarna i Fryksdalen under den tid »Nils i Sörgården» växte opp. Vi få också en god inblick i de brytningar som blevo en följd av Waldenströms framträdande, striden om försoningen och uppkomsten av de separata nattvardsgångarna. Frykman var en dugande man och en redbar kristen, och man förstår, att när han vid 26 års ålder kommit ut som folkskollärare skulle han ha rika möjligheter att göra en insats både inom och utom skolan. Vid 20-års åldern hade han under inflytande av de rådande religiösa rörelserna i sin hembygd kommit igenom sin andliga kris till frid och glädje. Tyvärr äro de närmare omständigheterna härvid icke kända. Lövgren lägger fram akterna både angående Ansgariiföreningens tillkomst och dess vidare öden, liksom ock akterna i målet, då Frykman låtit lekman döpa ett av sina barn och deltagit i separata nattvardsgångar. När Hedin i det förut citerade anförandet talar om kyrkans hårdhet så är det givet — och det blir tydligt när man läser protokollsutdragen — att man skulle önskat en annan lösning av konflikten. Men gå vi till nutidens religiösa rörelser i vårt land torde säkerligen på flera punkter bland frikyrkosamfundet tyvärr samma hårdhet kunna konstateras mot dem, som ha en annan syn på lärofrågor och församlingsprinciper än de vedertagna. Frykman lämnade sin kära hembygd och fann i N. Amerika ett nytt verksamhetsfält som församlingsledare, där han den 30 mars 1911 slutade sina dagar.

Om Frykman som diktare skrev Waldenström litet spydigt: »Frykman har ett stort fel, som nog gör, att han aldrig kommer att räknas som någon egentlig skald. Han skriver nämligen så, att varje, om än så enfaldig människa, begriper, vad där står, utan att behöva ta om det.» Emellertid ligger just i enkelheten och klarheten, i förening med en utomordentlig sångbarhet, liksom ock i den genomgående ljusa tonen, en mycket stor förtjänst hos Frykmans sång.

Intressant är det att se, huru sångerna kommo till. Så t. ex. med den omnämnda Vår store Gud gör stora under. Den författades under ett möte 1876 i en bondstuga i Värmland, där man sjöng och jublade, snyftade och grät om vartannat. Under det en skollärare predikade satt Frykman bakom honom och skrev sin sång. När en man som stod nere vid dörren, såg förvånad på vad som skedde och såg ut som om han ville fråga: vad är detta för något kunde Frykman som lagt märke till honom, svara med sångens ord.

Intressant är Frykmans reaktion mot en del predikanterers fasoner i Amerika, han led, då han såg dem uppträda »mera likt pajaser på en teater än evangelii förkunnare». Det var en sund reaktion av en andligen sund och helgad människa. Han led ock

av en del partigångares härjningar. Väckelsepredikant i veder- tagen mening var Frykman icke men en lärare som ville föda Guds hjord. Och därtill en sångare med ovanlig fallenhet för religiös poesi. Denna var i sin ymnighet av skiftande värde. Men det bästa däri har visat sig både i vårt eget land och i Amerika kunna skänka rik uppbyggelse.

Lövgren redogör för sångernas tillkomst och deras förekomst i olika samlingar och man följer hans framställning med intresse. Boken är förtjänstfullt illustrerad.

Engelke är en man av vekare kynne än Frykman. Men lusten att sjunga till Herrens ära och själar till glädje och visshet i tron är densamma.

Ur Engelkes Minnen, ur brev och anteckningar m. m. har Lövgren tecknat en levande och sympatisk bild av denne man som övat ett så stort inflytande i svenska väckelserörelser.

Född i Halmstad 1848 blev E. omsider teckningslärare i sin födelsestad. Under senare åren tjänstledig på grund av sjukdom avled han i Nättraby i Blekinge 1906. Bland hans elever i Halmstad märkas doktor Laura Petri, som om hans lektioner säger, att de »voro ljuva som en västanfläkt». Det milda, älskliga var utmärkande för E. vare sig han undervisade på läroverket eller i söndagsskolan.

Någon stor diktarbegåvning var E. icke. Men han brukade ödmjukt och troget den gåva han fått. Ordval och bilder kunde bli banala. Det som vi tycka överdrivna bruk han gjorde i sin sång av Kristi blod och sår stå helt i herrnhutismens tecken. Lövgren visar huru E:s tidigare Rosenianska typ förskjutes genom det Waldenströmska inflytandet på 1870 under striderna om försoningen. Tidigare sånger omändrades. Men mot slutet av sin levnad återkom han till sin ursprungliga syn. För Axel B. Svensson i Bibeltrogna vänner måste han därför tillstå: »Jag var inne på det nya, men det gick icke för mig. Jag är för dålig. Jag kan inte bli salig på någon annan väg än den gamla vägen.» Så stämde han upp och sjöng »Jag är ett fattigt nådehjon». Man må dock icke av hans yttrande förledas tänka att han icke tog det på allvar med sin helgelse. Man får ett starkt intryck av en innerlig, personlig fromhet. I det schartauanska Halmstad utförde E. sin gärning, var med om att bygga missionskyrka, besökte sjuka, samlade barn till söndagsskola m. m. En dyster bild av fattigdom, försummelse, smuts och bortkommenhet tecknas i samband med ett husbesök (sid. 110—111). »Den gamla, goda tiden» hade mycket på sitt samvete.

De andliga inslagen i E:s liv voro många, alltifrån Johan Arndts

bok Sanna kristendom till Ahnfeldts sånger. Men framförallt var det Romarebrevets vittnesbörd om rättfärdiggörelsen av nåd som hjälpte i genom till andlig frihet.

De s. k. Nordöstningarna i Småland (Nordöstra Smålands Missionsförening) ha särskilt lagt sig vinn om att bevara E:s sånger från hans tidigare period. Bibeltrogna vänner likaså. Svenska missionsförbundet har i stället upptagit åtskilliga sånger från hans senare period. Framförallt var E. söndagsskolans sångare och var ledamot i den kommitté som missionsförbundet tillsatte 1894 för en ny sångbok för söndagsskolan. Den utkom 1896. Alla känna hans sång »Det blir något för barnen i himlen att få». Den som tilläventyrs förväntat sig över att vår nya psalmbok ur Lina Sandells »Tryggare kan ingen vara» uteslutit versen: Sparven ej tillspillo ger han, bör minnas att den icke ingår i Lina Sandells ursprungliga text. Engelke gjorde ett tillägg om 5 verser, av vilka den ena lyder: Se han räknat håren alla Som från deras huvud falla. Han oss föder etc. Det är denna vers som blivit ändrad till Sparven ej tillspillo ger han och som nu uteslutits för att ge enbart den ursprungliga texten.

E. fick ofta uppslag och impulser från andra sånger, omarbetade, tillfogade verser. Dessa litterära ting klarlägger Lövgren. Här som i studien över Frykman är det ett mycket omfattande material det rör sig om, även på främmande språk. Lövgren behärskar detta material på ett utomordentligt sätt, och det ger riklig behållning, här som i hans övriga produktion, att följa hans sakkunniga ledning.

Det skulle vara mycket intressant att göra en jämförelse mellan den sångbok för barn som med E. som medverkande och produktiv kraft utgavs på sin tid och det förslag som just nu föreligger för söndagsskolarbetet i vår svenska kyrka, men det skulle i detta sammanhang taga alltför mycket av tidskriftens utrymme i anspråk.

Var och en som har något intresse för den andliga sången och känt något av dess uppbyggelsevärde bör studera Lövgrens böcker.

Hilmer Wentz.

Recensioner.

Liturgiskt.

Kyrkans år. Advent. Uppsatser om det allmänna prästadömet. Utgiven av Gunnar Rosendal. Förlaget Pro Ecclesia. Osby. 100 s. 1:50.

Den av kyrkoherden i Osby utgivna kalendern »Kyrkans år» har med inneverande årgång skiftat gestalt. Själva kyrkokalendern över årets högtider är utesluten. Kvar stå de ledsagande uppsatserna, vartill fogats en krönika,